

DIGITALIZACIJA BIBLIOTEKA U CRNOJ GORI: REZULTATI ISTRAŽIVANJA I PREPORUKE

Jelena Đurović¹
Cetinje, Crna Gora

Sažetak. Cilj ovog rada je da prikaže stanje digitalizacije biblioteka u Crnoj Gori kao važnog segmenta memorijskih institucija koje čuvaju kulturnu baštinu, i da pruži preporuke za njihov budući rad. U uvodnom dijelu prezentiraju se međunarodne inicijative, preporuke i aktuelni trendovi u izgradnji digitalnih biblioteka i digitalnih kolekcija, kao i kratak prikaz početaka digitalizacije biblioteka. Metodologija u istraživanju stanja digitalizacije biblioteka u Crnoj Gori primijenjena je putem adekvatnog upitnika kao i analize dostupnih veb-stranica i godišnjih izvještaja o radu. Na osnovu dostupnih pokazatelja urađena je analiza stanja koja treba da pomogne bibliotekama i donosiocima odluka da identifikuju probleme i pronađu prava rješenja u savladavanju izazova u digitalizaciji svojih bogatih resursa. Na kraju, rad donosi nekoliko zaključaka i preporuka koji bi trebalo da doprinesu politikama digitalizacije biblioteka i uopšte kulturne

---

¹ jelenaa.djurovic@gmail.com.

baštine u Crnoj Gori kako bi biblioteke i ostale memorijske ustanove i institucije kulture dobile novu izmijenjenu i lidersku ulogu u procesima izgradnje informacionog društva i društva znanja.

Ključne riječi: biblioteke, kulturna baština, digitalizacija, istraživanje

UVOD

Digitalizacija kulturne baštine, posebno rukopisnog i štampanog kulturnog nasleđa koje se čuva u bibliotekama širom svijeta, decenijama unazad ne predstavlja samo opciju već i imperativ i realnost.² Biblioteke s pravom nose epitet institucija izvrsnosti, prvenstveno zbog svog visokostandardizovanog i međunarodno usaglašenog ustrojstva, što im je omogućilo brzu i najkompleksniju implementaciju informacionih tehnologija, a samim tim i stvaranje i publikovanje prvih digitalnih kolekcija 80-ih godina prošlog vijeka.

Razvoj digitalnih strategija i uspostavljanje permanentno evoluirajućih i sve zahtjevnijih standarda po pitanjima tehnike, formata, obrade, pristupa i čuvanja digitalizovane građe, doprinio je ogromnoj ekspanziji digitalnih kolekcija. Kao rezultat imamo onlajn pristup rastućem broju sadržaja kulturne baštine i generalno pristup znanju i informacijama pohranjenim u materijalu koje biblioteke širom svijeta prikupljaju i čuvaju.

Sve veći zahtjevi za umreženim sadržajima memorijskih institucija kulture, dakle biblioteka, arhiva, muzeja i galerija, kao i potreba za njihovom jedinstvenom prezentacijom, rezultirali su projektom Europeana – koji predstavlja panevropsku digitalnu biblioteku, arhiv i muzej. To je ekskluzivno mjesto u sajber prostoru integrisane kulturne baštine

² Rad je nastao u okviru projekta Crnogorske akademije nauka i umjetnosti (CANU) – „Digitalizacija u Crnoj Gori: Istorijat, stanje i perspektiva“, čiji su rezultati predstavljeni na istoimenom okruglom stolu koji je održan 27. septembra 2019. godine u Podgorici (Đurović 2020).

i izuzetna prilika da se i naša kulturna baština pozicionira u evropsko i svjetsko nasljeđe.

POČETAK DIGITALIZACIJE BIBLIOTEKA

Početak digitalizacije primarnih izvora, dokumenata u hipertekstu, vezuje se za Kongresnu biblioteku u Vašingtonu. Krajem 90-ih godina ona je lansirala pilot-projekat *American Memory* sa ciljem da učini dostupnim preko interneta najznačajnija dokumenta iz američke istorije i kulture. Koncept metapodataka omogućio je čitljivost i pretraživost digitalnog dokumenta. UNESCO, Evropska unija, Evropska komisija i mnoge druge organizacije donose platforme, inicijative, preporuke i politike koje su omogućile ekspanziju digitalnih sadržaja i razvoj digitalnih biblioteka.

PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Predmetno istraživanje, posvećeno digitalizaciji biblioteka u Crnoj Gori, čije ćemo preliminarne rezultate predstaviti u ovom radu, predstavlja sastavni dio projekta Crnogorske akademije nauka i umjetnosti (CANU), „Digitalizacija u Crnoj Gori: Istorijat, stanje i perspektiva“. Projektni zadatak podrazumijevao je empirijsko istraživanje i obradu rezultata istraživanja stanja digitalizacije biblioteka u Crnoj Gori sa preporukama za dalji razvoj. Rad na projektu odvijao se u 2019. i 2020. godini. Ujedno, ovaj projekat predstavlja prvo sveobuhvatno istraživanje digitalizacije najznačajnijih biblioteka u Crnoj Gori u kojima se čuva najveći i najvrjedniji dio naše kulturne i intelektualne baštine (Đurović 2020).

Cilj istraživanja bio je da prikaže realno stanje digitalizacije biblioteka u Crnoj Gori i da pruži jasnu sliku o nivou razvoja digitalizacije, kao i da pokuša da odgovori na goruća pitanja o stvarnim i dostupnim podacima o digitalizaciji, te o pristupu digitalnim kolekcijama koje se čuvaju u ovim ustanovama kulturne i naučne baštine. Drugi cilj bio je da

pruži preporuke na koji način bi naše ustanove koje čuvaju nacionalnu kulturnu i intelektualnu baštinu u što skorije vrijeme i na organizovan način mogle i same da ostvare veći i sveobuhvatniji digitalni potencijal, između ostalog, i u kontekstu kulturnih i kreativnih industrija.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Sa ciljem sagledavanja aktuelnog stanja digitalizacije biblioteka u Crnoj Gori sačinjen je detaljan upitnik po uzoru na standardizovane UNESCO i IFLA³ upitnike, prilagođen našoj sredini i našim uslovima. Upitnik je sadržao ukupno 67 pitanja raspoređenih u 15 tematskih cjelina: počeci digitalizacije, izbor građe za digitalizaciju, saradnja, zaposleni na procesima digitalizacije, ulaganja u digitalizaciju, tehnike digitalizacije, formati digitalizovane građe, konsultovanje digitalizovane građe, digitalni objekti, katalozi digitalizovane građe, pristup digitalnim objektima, umnožavanje i kopirajt, proizvodi nastali od digitalizovane građe, dugoročno čuvanje i budući razvoj.

Upitnici su proslijeđeni na adrese ukupno 42 targetirane biblioteke u Crnoj Gori: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju, Centralna univerzitetska biblioteka UCG u Podgorici i 11 fakultetskih biblioteka Univerziteta Crne Gore (UCG), Biblioteka Univerziteta Donja Gorica (UDG) u Podgorici, Biblioteka Fakulteta za crnogorski jezik i književnost (FCJK) na Cetinju, 21 javna (narodna, opštinska) biblioteka, Biblioteka za slijepe Crne Gore u Podgorici, Biblioteka Narodnog muzeja Crne Gore na Cetinju, Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG u Podgorici, Biblioteka Crnogorske akademije nauka i umjetnosti (CANU) u Podgorici, Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru i Biblioteka Skupštine Crne Gore u Podgorici. Ministarstvu kulture Crne Gore (Direktoratu za kulturnu baštinu) poslata su pitanja koja referišu

na inicijative i ulaganja u projekte digitalizacije, odnosno na kulturne politike koje sprovodi resorno ministarstvo u oblasti digitalizacije kulturne baštine.

Odgovori na anketu su pristigli iz svega 17 biblioteka, i to iz sljedećih: Centralna univerzitetska biblioteka UCG u Podgorici, Biblioteka Prirodno-matematičkog fakulteta UCG u Podgorici, Biblioteka Pravnog fakulteta UCG u Podgorici, Biblioteka Fakulteta za crnogorski jezik i književnost na Cetinju, Biblioteka za slijepe Crne Gore u Podgorici, Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG u Podgorici, Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru, Biblioteka CANU u Podgorici, Biblioteka Narodnog muzeja Crne Gore na Cetinju, Narodna biblioteka „Radosav Ljumović“ u Podgorici, Narodna biblioteka „Njegoš“ u Nikšiću, Narodna biblioteka „Stevan Samardžić“ u Pljevljima, Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš“ na Cetinju, Narodna biblioteka Budva, Gradska biblioteka i čitaonica Kotor, Narodna biblioteka Mojkovac i Narodna biblioteka Kolašin. Dakle, odziv biblioteka bio je 40%. Za biblioteke koje nijesu odgovorile, odnosno nijesu popunile upitnik, obavljeno je istraživanje na osnovu dostupnih podataka iz njihovih godišnjih izvještaja o radu i sa zvaničnih veb-sajtova.

REZULTATI

Istraživanje je pokazalo da svega sedam biblioteka u Crnoj Gori rade na programima i projektima digitalizacije, i to: Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju, Centralna univerzitetska biblioteka UCG u Podgorici, Biblioteka za slijepe Crne Gore u Podgorici, Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG u Podgorici, Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru, Narodna biblioteka Budva i Gradska biblioteka i čitaonica Herceg Novi, što čini 17% od ukupnog broja targetiranih biblioteka. Ministarstvo kulture Crne Gore nije odgovorilo na postavljena pitanja.

Slika 1. Pristupna strana Digitalne biblioteke Crne Gore, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“
(izvor: www.dlib.me)

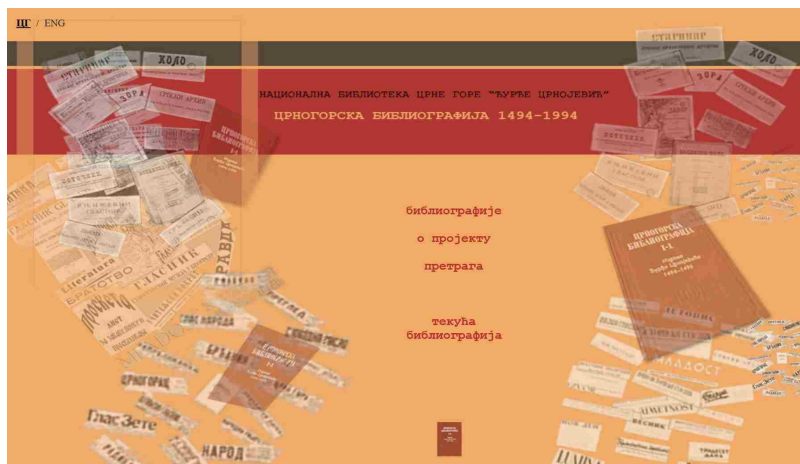
Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Cetinje

Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju pokrenula je projekat „Virtuelna biblioteka Crne Gore“ 2005. godine, kojim se osniva COBISS centar Crne Gore, što je omogućilo stvaranje COBISS. CG – digitalne bibliografske baze podataka integrisane u mrežu COBISS.NET. Ova baza je integrisana u TEL (The European Library) 2008. godine, a u WorldCat 2012. godine.

Nacionalna biblioteka osniva Centar za mikrofilmovanje i digitalizaciju 2008, u okviru kojeg se digitalizuju najstarije crnogorske novine i časopisi, inkunabule, rukopisi, stare i rijetke knjige, kartografska građa, fotografije, plakati i drugo. Projekat iz 2012. godine „Digitalna retrospektivna crnogorska bibliografija 1494–1994“ podrazumijevao je konverziju 32 štampana toma sa oko 230.000 bibliografskih jedinica u pretraživu bazu podataka (www.nbcg-digitalnabibliografija.me).

Portal *Njegoš – digitalna kolekcija* (<https://njos.dlib.me>) obuhvata cjelokupno djelo Petra II Petrovića Njegoša, rukopise, prva izdanja, prevođe, prerade, izvedena djela, radove o Njegošu, kao i bibliografiju o njemu i njegovom djelu. Ovaj projekat lansiran je 2013. u čast 200. godišnjice Njegoševog rođenja a nalazio se na adresi: www.petarpetrovic2nbcg.me.

Veb Arhiv Crne Gore pokreće se 2015. godine sa ciljem preuzimanja i trajnog čuvanja elektronskih publikacija (obavezni primjerak elektronskih publikacija sa domena *.me*).⁴

Slika 2. Pristupna strana Crnogorske bibliografije 1494–1994, Digitalna biblioteka Crne Gore, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ (izvor: www.nbcg-digitalnabibliografija.me/bibliografija_cetinje/knjige.html)

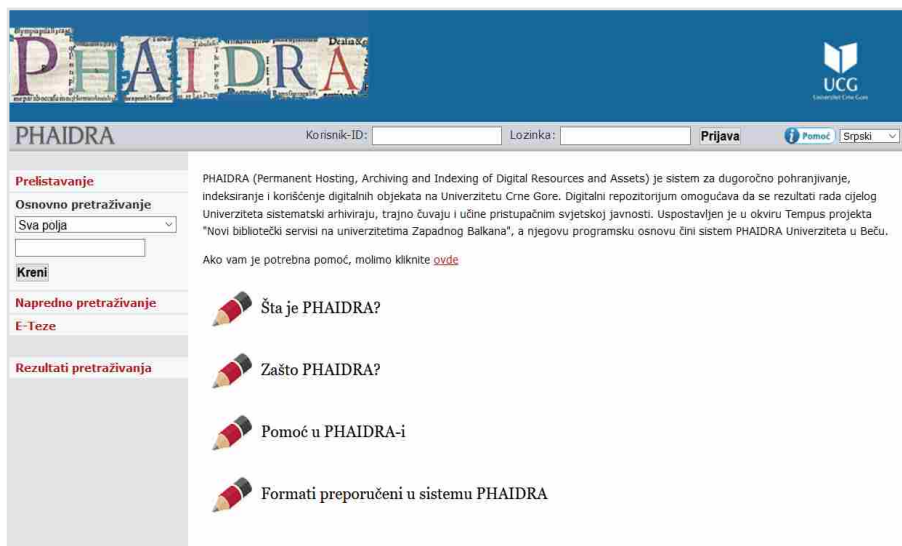
Slika 3. Pristupna strana Digitalne kolekcije Petar II Petrović Njegoš, Digitalna biblioteka Crne Gore, Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ (izvor: www.njegoss.dlib.me)

⁴ Projekat je očito obustavljen, odnosno veb-adresa sajta nije bila dostupna tokom perioda istraživanja.

Od 2016. godine pokreće se novi portal za digitalne sadržaje na adresi www.dlib.me. Iste godine Biblioteka integriše u Europeanu dio zbirke plakata i razglednica.

Centralna univerzitetska biblioteka UCG, Podgorica

Od 2013. godine Centralna univerzitetska biblioteka UCG razvija Repozitorijum doktorskih disertacija *E-teze*, integralni dio DAUCG PHAIDRA, započet u okviru TEMPUS projekta i to na veb-adresi: <https://www.ucg.ac.me/rektorat/biblioteka>. Nema plan, strategiju ili sličan dokument. Prosječno godišnje digitalizuje oko 40 jedinica.

Slika 4. Pristupna strana Digitalnog repozitorijuma Univerziteta Crne Gore, Centralna univerzitetska biblioteka, Podgorica
(izvor: www.ucg.ac.me/rektorat/biblioteka/digitalni+repozitorijum)

Biblioteka za slijepe Crne Gore, Podgorica

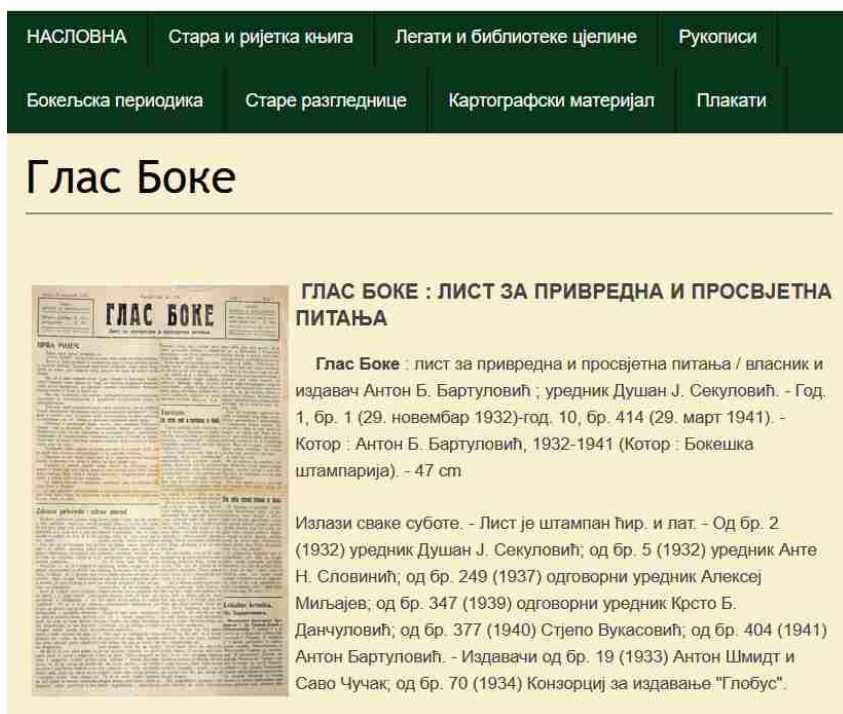
Biblioteka za slijepe Crne Gore sprovodi procese digitalizacije od 2007. godine za potrebe svojih korisnika, na adresi: <https://bzscg.net/>. Digitalizuje knjige i serijske publikacije na osnovu godišnjeg plana. Prosječno u toku godine digitalizuje oko 100 jedinica.

Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG, Podgorica

Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG započinje digitalizaciju 2008. godine. Razvija kolekcije Stare i rijetke knjige i Stara periodika, na adresi: <http://www.ucg.ac.me/ii>. Nema programski dokument.

Gradska biblioteka i čitaonica Herceg Novi

Gradska biblioteka i čitaonica Herceg Novi od 2013. godine digitalizuje građu u okviru kolekcija Stara i rijetka knjiga i Stara periodika, na adresi: www.nbhn.me. Prije toga radila je na procesima digitalizacije koristeći *out-source*. Digitalizaciju sprovodi na osnovu godišnjih planova i projekata sa višegodišnjim trajanjem. Prosječno godišnje digitalizuje oko 2.200 stranica.

Slika 5. Pristupna strana digitalizovane novine *Glas Boke*, digitalna biblioteka Gradske biblioteke i čitaonice Herceg Novi (izvor: www.bibliotekahercegnovi.co.me/index.php/lat/bokeljska-periodika/novine/glas-boke)

27 NARODNA
BIBLIOTEKA
BUDVA

www.nbdb.me
На другим мјестима
Бирилица Latinica

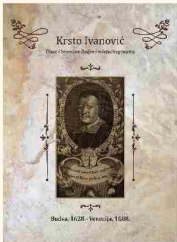
О БИБЛИОТЕЦИ
ЗБИРКЕ
УСЛОВИ КОРИШЋЕЊА
КОНТАКТ

ДИГИТАЛНА БИБЛИОТЕКА

ПЛАКАТИ

ВРСТА ГРАЂЕ
Књиге
Издања Библиотеке
Колекција Крсто Ивановић
Новине и часописи
Приморске новине
Рукописи
Плакати
ГЕОГРАФСКА ОБЛАСТ

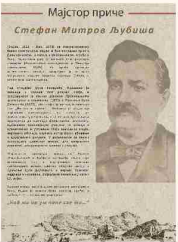

КРСТО ИВАНОВИЋ
Божена Јелушић
Комплет од 25 плаката за изложбу посвијећену животу, ...
КОЛЕКЦИЈА КРСТО ИВАНОВИЋ

ДАН ОПШТИНЕ У ПРИМОРСКИМ НОВИНАМА ОД 1972 ДО 2003. ГОДИНЕ
Културни центар, Будва
Комплет од 28 плаката са репродукцијама пригодних ...
ПРИМОРСКЕ НОВИНЕ

МАЈСТОР ПРИЧЕ И НАРОДНИ ТРИБУН
Божена Јелушић
Комплет од 26 плаката за изложбу посвијећену животу, ...
ИЗДАЊА БИБЛИОТЕКЕ

БУДВАНСКИ КРАЈ У ПРВОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ 1914-1918
Марко Јанкећ, Горан Бубања
Каталог документарне изложбе поводом 100 година ...
ИЗДАЊА БИБЛИОТЕКЕ

Плакати
Збирка плаката садржи комплете плаката за изложбе које је организовала Народна библиотека Будве. Сваки комплет се може прегледати у сликовном формату (JPG), а двије изложбе које су имале и образовну димензију - о Стефану Митрову Љубиши и Крсту Ивановићу - доступне су и у облику текста, што је погодност за ученике, студенте и истраживаче и подршка процесима учења и писања наменjenih текстова. Грађа из ове збирке може се користити у складу са **Условима коришћења**

Slika 6. Pristupna strana Kolekcije plakata, Digitalna biblioteka Budve, Narodna biblioteka Budva (izvor: www.digital.nbdb.me/collection/plakati)

Narodna biblioteka Budva

Narodna biblioteka Budva pokreće digitalnu biblioteku 2018. godine sa kolekcijama Knjige, Novine, Rukopisi, Plakati i ostalo, na adresi: www.digital.nbbd.me. U periodu 2005–2006. godine obavljala je skeniranje lokalnih novina. Razvija kolekcije Knjige, Novine, Rukopisi, Plakati. Ima godišnje i trogodišnje planove rada. Prosječno godišnje digitalizuje oko 500 jedinica.

Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore, Kotor

Biblioteka Pomorskog muzeja Crne Gore sprovodi procese digitalizacije knjiga od 2018. godine. Nema plan i program. Prosječno digitalizuje 17 jedinica godišnje.

ANALIZA I ZAKLJUČCI

Istraživanje je obuhvatilo detaljan istorijat, odnosno početke digitalizacije u bibliotekama Crne Gore. Sve biblioteke koje su učestvovalе u istraživanju potvrdile su da posjeduju naslove i zbirke koje treba sačuvati za buduće generacije. Sve biblioteke koje još nijesu započele procese digitalizacije, izrazile su želju i spremnost da ih pokrenu.

Biblioteke koje sprovode digitalizaciju rukovode se pravilnim kriterijumima za selekciju građe, a to su: istorijska i kulturna vrijednost, starost, zaštita od fizičkog oštećenja, dugoročno očuvanje i mogućnost pristupa. Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“, Centralna univerzitetska biblioteka UCG i Biblioteka Istorijskog instituta Crne Gore UCG primjenjuju i kriterijum naučne važnosti. Međutim, nijedna biblioteka, još uvijek, ne primjenjuje kriterijum komercijalnog korišćenja.

Sve biblioteke koriste standardizovane formate digitalne građe – većina radi u rezoluciji 300 dpi u koloru. Najčešći format datoteke je jpg, a koriste se i tif, jpeg 2000 i bmp. Biblioteka za slijepe Crne Gore koristi

mp3, daizy, Audio msm. Kao metod kompresije koristi se uglavnom pdf. Za obradu slika koriste se programi Adobe Illustrator i Adobe Photoshop, a za optičko prepoznavanje Adobe Fine Reader i Abby Fine Reader. Ocr koriste za automatsko indeksiranje, za čitanje sadržaja i čitanje sa ekrana.

Biblioteke uz digitalne jedinice koriste standardizovane katalogske zapise u kreiranju skupova metapodataka. Biblioteke poštuju pravne norme u vezi sa pitanjima kopirajta. Većina biblioteka digitalizuje građu koja je u slobodnom pristupu, ili, ukoliko je zaštićena kopirajtom, u skladu sa dozvolama vlasnika prava.

Digitalizacija u crnogorskim bibliotekama praktično je tek počela, kako u pogledu obima, tako i u pogledu pristupa i zaštite digitalnih sadržaja. Promocija i ponovno korišćenje digitalizovane kulturne baštine takođe je na veoma nezadovoljavajućem stepenu. Nedovoljna su finansijska ulaganja u opremu i u ljudske resurse radi podizanja i usavršavanja njihovih kompetencija. Biblioteke ne organizuju statističke podatke u skladu sa ISO standardima, što je izazvalo teškoće prilikom analize i prikazivanja podataka iz upitnika i godišnjih izvještaja o radu. Saradnja biblioteka na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou na niskom je stupnju, kao i saradnja među srodnim institucijama kulturne baštine. Biblioteke ne posjeduju strategiju niti dokumentovanu politiku za planiranje, realizaciju i očuvanje, tj. zaštitu digitalizovane građe, kao i za izvorno digitalne materijale (engl. *born digital heritage*). Ne postoji, odnosno nije usvojena strategija digitalizacije kulturne baštine na nacionalnom nivou. Ministarstvo kulture Crne Gore nije uzelo u razmatranje Nacrt nacionalnog programa digitalizacije biblioteka koji je Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ na Cetinju pripremila čak u dva navrata, 2009. i 2014. godine.

PREPORUKE

Na osnovu nalaza iz ovog istraživanja, predlaže se niz preporuka bibliotekama, kao i donosiocima odluka na nacionalnom i lokalnom nivou

za hitno djelovanje sa ciljem srednjoročnog planiranja i donošenja dugoročnih strategija u oblasti digitalizacije fondova i zbirki:

1. osigurati zakonski i tehnološki okvir kako bi se bibliotekama i ostalim memorijskim ustanovama u Crnoj Gori, arhivima, muzejima i galerijama (koje nijesu bile predmet ovog istraživanja, ali čine ogroman materijalni resurs kulturnog nasljeđa), omogućio što brži ulazak u digitalni svijet;
2. izraditi smjernice koje će se odnositi na donosioce odluka, na menadžere u bibliotekama i na članove tehničkih timova;
3. potrebno je definisati jasne razloge i precizirati kriterijume za selekciju materijala za digitalizaciju;
4. uspostaviti tehničke zahtjeve i načine njihove implementacije na pitanjima konverzije, kontrole kvaliteta, organizacije, odnosno upravljanja kolekcijama;
5. poštovanje zakonskih regulativa po pitanju kopirajta, autentičnosti, intelektualne svojine i normi koje regulišu obavezni primjerak;
6. planiranje ljudskih resursa – upravljanje u novim uslovima, izgradnja kapaciteta, obuke i slično;
7. implementacija veb-servisa i razvoj digitalnih usluga u svrhu zadovoljavanja rastućih potreba korisnika na daljinu;
8. stvaranje lokalnih i nacionalnih integrisanih platformi za prezentaciju digitalizovanog kulturnog nasljeđa;
9. uključivanje u međunarodne projekte i platforme; omogućiti dostupnost sadržaja i kolekcija koje nijesu pod opterećenjem autorskih prava, kroz Europeanu;
10. učiniti dostupnim onlajn što više nekomercijalnog materijala, materijala koji je pod velikim rizikom i koji je na starim formatima kojima korisnik nema pristup;
11. digitalizacijom obezbijediti zaštitu ugroženih fondova i zbirki usljed neadekvatnih uslova čuvanja u većini naših biblioteka, koji su pod velikim rizikom od uništenja ili nestanka, i

12. čuvanje digitalizovanih sadržaja i stvaranje digitalnih arhiva, repozitorijuma, za koje je potrebno obezbjeđenje posebnih tehničkih i tehnoloških podrški, kao i obezbjeđenje konzistentnog upravljanja digitalnim arhivima.

Generalna preporuka bila bi da Vlada Crne Gore, odnosno resorno Ministarstvo kulture i medija, formira jedno nacionalno tijelo za digitalizaciju i čuvanje digitalne kulturne baštine, koje bi djelovalo ne samo za biblioteke, već i za ostale memorijske ustanove kulture, kao što su arhivi, muzeji i galerije. Ovo tijelo imalo bi sljedeće uloge: da inicira i sprovodi istraživanja stanja i potreba, da usaglašava strategije na nacionalnom i lokalnom nivou i preporučuje prioritete projekata digitalizacije, da koordinira rad ustanova na programima i projektima digitalizacije, vodeći računa o racionalnom korišćenju ljudskih resursa, kao i o racionalizaciji tehničko-tehnološke opremljenosti, da prati nove trendove, svjetske standarde i najbolje prakse sa ciljem projektovanja domaćih rješenja za digitalizaciju, stručnu obradu, čuvanje, migriranje i prezentaciju nacionalnog kulturnog nasljeđa, da pospješuje i ohrabruje učešće u međunarodnim aktivnostima i projektima, da dizajnira dobre i efikasne obuke radi podizanja kapaciteta kako stručnog, tako i tehničkog osoblja, da se angažuje na unapređenju zakonskog okvira kako bi se adekvatno pravno uredila oblast digitalizacije kulturne baštine, kao i da se angažuje na osposobljavanju nacionalnog agregatora za Europeanu.

BIBLIOGRAFIJA

Literatura i izvori

- Đurović, J. 2005. „Stanje avtomatizacije knjižnic v Črni Gori“. *Organizacija znanja* OZ 10(4): 230–234.
- Đurović, J. 2020. „Digitalizacija biblioteka u Crnoj Gori“. U: *Digitalizacija u Crnoj Gori; Istorijat, stanje i perspektiva* (zbornik radova). Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti (rad predat na objavu).
- Đurović, J., Jeremić, N., Đukanović, V. 2014. „Peter II Petrović Njegoš Digital Collection Project“. In: *The Ninth SEEDI Conference: Digitization of*

Cultural and Scientific Heritage: Belgrade, Serbia, 15–16 May 2014: Book of Abstracts, 20–21. http://seedi.ncd.org.rs/events/9_SEEDI_BookOfAbstracts_7.pdf (pristup: 2. 9. 2022).

IFLA Smjernice za projekte digitalizacije zbirki i fondova u javnom vlasništvu, posebno onih koji se čuvaju u bibliotekama i arhivima. Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“. Cetinje, 2012.

ISO 2789:2013, Information and Documentation – International Library Statistics (SRPS ISO 2789:2019).

Mazić, G. *et al.* 2007. „Prevzemanje bibliografskih zapisov iz različitih kulturnih okoliš“. *Organizacija znanja OZ* 12(4): 229–242.

Propisi

Zakon o bibliotečkoj djelatnosti („Službeni list CG“, broj 49/10, 40/11).

Pravilnik o nacionalnim standardima za digitalizaciju bibliotečke građe („Službeni list CG“, broj 08/13).

Elektronski izvori

Commission Recommendation of 27 October 2011 on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation (2011/711/EU). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:283:0039:0045:EN:PDF> (pristup: 2. 9. 2022).

Communication from the Commission of 30 September 2005 to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – i2010: digital libraries (COM(2005) 465). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:124226i&from=EN> (pristup: 2. 9. 2022).

Đurović, J., Milović, M., Jeremić, N. 2012. *Digital Montenegrin Bibliography 1494–1994*. <http://elib.mi.sanu.ac.rs/files/journals/ncd/24/ncd24080.pdf> (pristup: 2. 9. 2022).

Enumerate Survey Report on Digitisation in European Cultural Heritage Institutions, 2014. <https://www.egmus.eu/fileadmin/ENUMERATE-Digitisation-Survey-2014.pdf> (pristup: 2. 9. 2022).

Europeana. <https://www.europeana.eu/portal/en> (pristup: 2. 9. 2022).

IFLA/UNESCO Survey on Digitisation and Preservation, 1999. <https://www.ifla.org/files/assets/ipi/ipi2%20vers2.pdf> (pristup: 2. 9. 2022).

The UNESCO/PERSIST Guidelines for the Selection of Digital Heritage for Long-term Preservation, 2016. <https://www.ifla.org/publications/node/91844> (pristup: 2. 9. 2022).

UNESCO IFAP. <https://eu.unesco.org/programme/ifap> (pristup: 2. 9. 2022).

UNESCO Memory of the World. <https://en.unesco.org/programme/mow> (pristup: 2. 9. 2022).

DIGITIZATION IN LIBRARIES IN MONTENEGRO: RESEARCH RESULTS AND RECOMMENDATIONS

Abstract. *The aim of the paper is to present the state of digitization in Montenegrin libraries, being an important segment of memory institutions that preserve cultural heritage, and to give recommendations for future work. The introductory part gives an overview of international initiatives, recommendations and current trends in the building of digital libraries, and the digitization of cultural heritage in general, along with a short overview of the beginnings of digital libraries. The methods used in the research of the current state of digitization in Montenegrin libraries included a tailor-made questionnaire and an analysis of websites of libraries and of their annual activity reports. An analysis of the collected data produced an overview that can help libraries and decision-makers to identify obstacles and find optimal solutions for digitizing their rich resources. Finally, the paper provides a number of conclusions and recommendations. They are meant to contribute to digitization policies of libraries and cultural heritage institutions in general, so that they could get a new, leading role in the processes of building information and knowledge-based societies.*

Keywords: *libraries, cultural heritage, digitization, research*